

DIGITAL ACCOUNTING AND INFORMATION PROTECTION

Plamen Iliev

New Bulgarian University, Department of Economics, Bulgaria,
kaviplas@abv.bg, pkiliev@nbu.bg

Abstract: Digitalization and digital transformation bring significant changes in all spheres, regardless of their size and the economic area in which they operate, as well as in society. In this regard, speaking of business digitalization, we must first consider the possibilities for digitalization of accounting, as an object for verification during control and audit, and from there also of control, i.e. the digitalization of accounting must precede this process in control in time. We accept that digitalization is the process of processing information in the digital world, and we have already found ways to apply it to a huge part of our everyday life, and in turn, digitalization builds on digitalization. The main difference between digitization and digitalization is that the former creates information accessible to modern machines, while the latter leads us to the real use of all this information. In digitalization, we collect digital information about the real world and business operations, process it quickly and efficiently using digital technologies, and apply it to our daily lives in a useful and understandable way. The challenge is how exactly to apply the available technologies to tangibly improve business, society, and in general, our daily lives. This is where we start talking about digital transformation – the process of discovering, understanding, and properly implementing the relevant methods and strategies to improve our daily experience and performance. As a result of the development of new technologies, digitalization, and digital transformation in business, the specific digitalization in accounting is imperative as part of it and cannot lag behind these changes. But all the changes and possible facilitations in the field of digital accounting also imply quite a few problems related to the protection of information - cybersecurity, from hacker attacks or its unregulated leakage for unscrupulous purposes, as well as the need for preparation and acquisition of new knowledge and competencies for accountants.

Keywords: digitalization, accounting, control, information, cybersecurity

ДИГИТАЛНО СЧЕТОВОДСТВО И ЗАЩИТА НА ИНФОРМАЦИЯТА

Пламен Илиев

Нов Български университет Департамент „Икономика“
kaviplas@abv.bg /pkiliev@nbu.bg

Резюме: Дигитализацията и дигиталната трансформация носят съществени промени във всички сфери, независимо от размера им и икономическата област, в която работят, както и в обществото. В тази връзка говорейки за дигитализация на бизнеса, първо трябва да разгледаме и възможностите за дигитализация на счетоводството, като обект за проверка при контрол и одит, а от там и на контрола, т.е. дигитализацията на счетоводството трябва да предхожда във времето този процес в контрола.

Приемаме, че цифровизацията е процесът на обработката на информация в дигиталния свят, и вече сме открили начини да го приложим към огромна част от ежедневието си, а от своя страна **дигитализацията надгражда цифровизацията**. Основната разлика между цифровизирането и дигитализирането е в това, че първото създава информация, достъпна за съвременните машини, а второто ни води към реалната употреба на цялата тази информация.

При дигитализацията събираме цифрова информация за реалния свят и за стопанските операции, обработваме я бързо и ефективно посредством дигиталните технологии и я прилагаме в ежедневието си по полезен и разбираем начин. Предизвикателство е как точно да приложим наличните технологии, за да подобрим осезаемо бизнеса, обществото и като цяло, всекидневния си живот. Именно тук започваме да говорим за **дигитална трансформация** – процесът на откриване, разбиране и правилно внедряване на съответните методи и стратегии за подобряване на ежедневието ни преживяване и представяне.

Вследствие развитието на новите технологии, дигитализацията и дигиталната трансформация в бизнеса, конкретната дигитализация в счетоводството е наложителна като част от него и няма как да изостане от тези промени. Но всички промени и евентуални улеснения в областта на дигиталното счетоводството, предполагат и немалко проблеми свързани с опазване на информацията-киберсигурност, от хакерски атаки или нерегламентираното ѝ изтичане за недобросъвестни *цели*, както и необходимост от подготовка и придобиване на нови на нови знания и компетентности за счетоводителите.

Ключови думи: дигитализация, счетоводство, контрол, информация, киберсигурност

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Независимо, че много технологии от Третата индустриална революция според Кл. Шваб, все още съществуват и се използват, от началото на 21в. човечеството постепенно навлиза в Четвъртата индустриална революция. Тя се характеризира със сливане на технологии, изкуственият интелект е навсякъде около нас: от автономните автомобили и дроновете до виртуалните асистенти и софтуера, който превежда или инвестира. През последните години има сериозен напредък с увеличение на компютърната мощ и наличието на огромни количества данни.

Но технологиите не са универсално добри или лоши и всичко зависи от това как се прилагат. Всяка страна има своя роля, и правителство, и бизнес и обществото като цяло. Вероятно и няма друг избор, освен възприемане на иновациите и да се стимулират тези предприемачи, които от малки и иновативни, могат да се развият и да станат силни.

Може да се каже, че цифровизацията е процесът на обработване или вкарване на информация в дигиталния свят, и вече сме открили начини да го приложим в огромна част бизнеса и ежедневието си, а от своя страна **дигитализацията надгражда цифровизацията.**

Основната разлика между цифровизирането и дигитализирането е в това, че първото създава информация, достъпна за съвременните машини, а второто води към реалната употреба на цялата тази информация. Накратко, дигитализацията е процесът на прилагане на цифровото съдържание в процесите от бизнеса и ежедневието на хората.

При дигитализацията събираме цифрова информация за реалния свят, обработваме я бързо и ефективно посредством дигиталните технологии и я прилагаме в ежедневието си по полезен и разбираем начин. Предизвикателство е как точно да приложим наличните технологии, за да подобрим осезаемо бизнеса, обществото и, като цяло, всекидневния си живот. Именно тук започваме да говорим за **дигитална трансформация** – процесът на откриване, разбиране и правилно внедряване на съответните методи и стратегии за подобряване на ежедневното ни преживяване и представяне.

Независимо, че у нас има приета само преди пет години - 2017г., Концепция за цифрова трансформация на българската индустрия (Индустрия 4.0), според Европейската комисия и нейния доклад „Industry 5.0 Towards a sustainable, humancentric and resilient European industry,“ Петата индустриална революция, или Индустрия 5.0 не идва, за да замени, нито е алтернатива на Индустрия 4.0, а е логично нейно продължение.

В сравнение с Четвъртата индустриална революция, която прилага дигитализацията на процесите и използването на изкуствен интелект за повишаване на производителността, Индустрия 5.0 се концентрира върху човешкия фактор и човека като център на производствения процес, или технологиите да бъдат в полза на човека, а той активно да си сътрудничи с машините. Предполага се в центъра на Индустрия 5.0 да бъде потребителя, което означава, че посоката на развитие ще е към свръхкъстъмизация, приемайки къстъмизацията, изразена основно в промените, които потребителите правят в дадено мобилно приложение, така че да пасва с техните конкретни нужди и желаниа.

Настъпващата и прилагана все повече в бизнеса и обществения живот, дигитализация, няма как да подмине счетоводството и счетоводната система, като нейното въздействие върху системата е най вече върху носителите на първична информация, преминавайки от хартиен носител в електронна форма. Дигитализацията оказва все по-голямо въздействие върху технологиите за регистриране, обработване, обобщаване на информацията и като цяло върху системата счетоводство. А това е свързано с нужда от нови знания и компетенции, притежавани от персонала, зает със счетоводната дейност, за да бъде на исканото ниво спрямо развитието на технологиите.Самото осъществяване на счетоводно отчитане в ерата на дигитализация се разглежда от две страни като участник. От една страна на счетоводно отчитане подлежат всички закупени и придобити нови технологии свързани със цифровизация и дигитализация, за които се предполага, че в по-голямата си част ще бъдат продукти на интелектуален труд и ще попадат в групата на нематериални активи.

От друга страна, в сферата на Индустрия 4.0, счетоводството е задължено активно да участва в процеса на внедряване на информационни и комуникационни технологии за дигитализация на счетоводната дейност. Много модерно в последните години, включително вече и у нас е т.н. облачно счетоводство, представляващо комплекс от услуги или система, на основата на познати вече счетоводни програмни продукти, но с достъп през интернет.

За това и Пандемията от Covid-19, изкуствено създадена или реална, до голяма степен се оказа тест за издръжливостта на обществото и индустрията. Геополитическите промени и природните и здравните кризи, през които преминахме и все още преминаваме, показаха колко крехки са индустриите. Предполага се, че индустрията трябва да е иновативна и гъвкава и да може да се адаптира към различните изисквания на

заобикалящата среда, независимо от всякакви бъдещи кризи. И не да се върнем към "старото нормално", а да прилагаме иновативни технологии и възможността да развием "ново нормално".

2. ДИГИТАЛНО СЧЕТОВОДСТВОТО

Счетоводството възниква преди 530 г., водейки началото си от 1494г. и Лука Пачиоли, който в своя научен труд „Всичко за аритметиката, геометрията, пропорциите и пропорционалностите“, обобщава познанията на търговците и става известен като „бащата на счетоводството“. В книгата се съдържа отделна глава „Трактат за сметките и записванията“, в който за пръв път се описва т.н. Венецианската счетоводна система, позната до днес като **двустранно счетоводство**. За толкова много години от тогава насам, счетоводството непрекъснато се развива и усъвършенства, с което се превръща в една от основните управленски функции, подпомагаща активно управлението като създава, съхранява и възпроизвежда и анализира необходимата му икономическа информация за дейността.

Счетоводството не трябва да остане встрани от тези фундаментални промени, дори в много аспекти е пред контрола. Дигитализацията и дигиталната трансформация са съществена част от процесите, извършващи се в него. Основната дейност на счетоводство е събирането на първични данни от различните информационни системи във фирмата, обработката и преобразуването им в нова информация, несъществуваща до момента. От първичните документи, издадени от различните системи, в счетоводството се изготвят вторични документи, чиято информация служи на мениджърите за вземане на ефективни управленски решения.

Днес създаваме и правим бизнес чрез използване на електронна поща, конферентна връзка, скайп и др. Счетоводните информационни системи са само част от цялата гама информационни системи, които служат на бизнеса. Те са едни от първите системи, които се променят в бързо протичащия процес на дигитализацията и дигиталната трансформация на икономиката. Счетоводството е сфера, в която съществува строга дисциплина на управление на процесите, свързани с генерирането и използването на икономическа информация. документите.

Това което ни предлага Индустрия 4.0, променя начина на работа на бизнеса, счетоводители и одитори, които ще трябва да се адаптират, за да останат актуални и да се развиват. Обучението и образованието на счетоводители и одитори също трябва да се адаптират, за да подготвят по-добре нови специалисти и да позволят преквалификация на настоящите счетоводители да се адаптират към новите технологии и новите практики, процедури и процеси, за които технологията ще даде възможност.

В тези условия вероятно част от счетоводителите ще загубят работата си, ако не настроят уменията си по подходящ начин, или не се приспособят към изискванията към професията, наложени от дигитализацията.

В процеса на дигитализация счетоводството и свързаната с него информационна система е може би първата система, в която човешкият труд почти изцяло се роботизира и преминава към безхартиен документооборот. Професията на счетоводителя, както по всичко личи се променя, като основните функции ще бъдат сведени главно до проверка, валидизация и разрешаване за извършване на стопански операции. Това ще изисква нови знания и умения от всички, свързани с тези дейности.

Промените на счетоводните системи, вследствие на дигитализацията са наложителни и заради появата на нови средства за дигитализиране на информационните потоци и интернет на нещата, включващи изготвяне на електронни документи, сканиране и преобразуване на хартиени документи, събиране на информация в реално време, ползване на облаци за предаването и т.н.

На следващо място използването на все повече нови и нови мобилни приложения, водещи до промяна на бизнес моделите и процесите си в посока онлайн услуги, като онлайн банкиране, за следене на отстъпки, за търсене на специфични услуги, продукти и др. По нататък появата на изкуствения интелект, примерно да послужи за откриване и потвърждение на даден обект, или неговата принадлежност към други познати обекти.

При дигитализацията на бизнеса, в един момент ще се наложи и понятието дигитална фирма, което ще изисква и нов и различен тип служители. Ще има необходимост от образовани, компетентни и съвременни счетоводители и служители, за които компютърната грамотност изисквана сега, ще е в миналото и които да помагат за създаването на нови знания за процеса на организация и управление. Необходими са хора, които да работят с дигитални документи, и служители, които трябва да запазят функционирането на организацията в новите условия на повсеместен достъп до информация.

У нас на пазара, вече присъстват продукти в тази област за счетоводството, като Сендера, Controlisy, TEAM LOOK и др.

Дигиталното счетоводство е много важен инструмент, използван от мениджърите за постигане на по-високи нива на ефективност и производителност в бизнес операциите, особено когато това се прави заедно с

промените в бизнес практиките и поведението на управление, даващ възможност за използване на данни в реално време при вземане на решения.

Дигитализацията в счетоводството предполага и предимства по отношение на по-бързи и по-ефикасни бизнес процеси, значително по-малко място за архиви, икономия на време, повече възможности за контрол, намаляване на разходи за материали, човешки ресурси и т.н.

Според В. Лазарова, „...дигитализацията в счетоводството се приема като съвкупност от дейности по преобразуването на аналоговите информационни ресурси в дигитални копия и тяхното съхранение, достъп, използване, разпространение и сигурност“. Вследствие развитието на новите технологии, дигитализацията и дигиталната трансформация в бизнеса, конкретната дигитализация в счетоводството е наложителна като част от него. Няма как счетоводството да изостане от тези промени, при внедряването и използването на нови технологии за:

- Дигитализиране на информационни потоци и интернет на нещата, за изготвяне на електронни документи, сканиране и преобразуване на хартиени документи, информация в реално време и анализ;
- Мобилни приложения за нови бизнес модели и процеси в посока онлайн услуги, възможни от всяко мобилно устройство, онлайн банкиране, информация за цени, търсене на услуги, и т. н.;
- Изкуствен интелект;
- Обработка на големи данни, свързани със счетоводна информация с висока скорост, необходими в реално време, за вземане на адекватни решения;
- Облачни технологии позволяващи дигитална трансформация на данни, на една обща платформа, достъпна от всякакви устройства;
- Blockchain технологии, за защита на информацията от създаване, обработка, разпространение и съхранение.

Всичко това е добре, но е необходим персонал с нови умения и компетенции, за да се създадат на знания за процеса на организация и управление, които да добавят и стойност, и това касае не само вътре в организацията, но и в бизнес отношенията с клиенти и институции чрез нови дигитални технологии.

При lockdown режима и работа от home office от 2020г. се появиха сериозни затруднения за счетоводителите относно получаване на счетоводни документи за осчетоводяване, осигуряване на немалко пространство за съхранението им, трудности със правенето на справки със стари или документи от предходен период и т.н. Тази непредвидена ситуация и развитието на дигиталните технологии спомогнаха за новите реалности в счетоводството с помощта на нови технологии за счетоводни процеси, с които се премахват всички тези проблеми.

Дигитализацията, според сайта на една от българските платформи, прави счетоводството възможно при всякакви условия, ...“защото:

- няма нужда от персонални срещи с клиенти/контрагенти, а клиента само трябва да сканира фактурите от своя дом/офис, като в рамките на системата и счетоводителят и клиентът работят и комуникират помежду си, като всеки има достъп до информацията по всяко време, от всяко място. Това е възможно чрез автоматично извличане на данни с различни технологии, включително и с OCR софтуер, за извличане на текст от фактура или друг документ, който може да е сканиран или генериран PDF от софтуер, и т.н. като автоматично се извличат данни от фактури като номер, дата, сума, валута, валутен курс, ДДС ставка, контрагент, без да се налага пряк контакт със счетоводител, системата извлича автоматично данните от нея, счетоводителят само я проверява, след което се експортира към счетоводен софтуер:

- няма разходи за куриери/доставчици/, защото не се налага пренос документи;
- няма нужда от архив за физическо съхранение на хартиени документи;
- гарантирана известна сигурност на информацията, която се съхранява на специални сървъри за които се полагат необходимите мерки за осигуряване на сигурност;
- възможности за бързи справки при необходимост, защото документите са в електронна среда и намирането им при одити, ревизии и други проверки е лесно;
- лесна организация на работата чрез систематизация на документи;
- възможност за управление стажа на служителите дистанционно с електронен регистър на трудовите досиета на служителите в който се поддържат всички документи.“

В случая може да се говори за дигитално счетоводство, представляващо софтуерно облачно решение за управление дейността на финансово-счетоводни отдели в компании, или счетоводни къщи, което автоматизира всички дейности по документи до импортирането им в счетоводен софтуер.

3. КИБЕРСИГУРНОСТ ИЛИ ЗАЩИТА НА ИНФОРМАЦИЯТА ПРИ ДИГИТАЛНОТО СЧЕТОВОДСТВО

Blockchain технологиите, са необходими и се прилагат най вече за защита на счетоводната, и не само информация по цялата верига създаване-обработка-съхранение-разпространение, като спомогнат за интегритет на данни, обработка на трансакциите и управлението на връзките. И не на последно място са облачните технологии, използвани за обединяване на дигиталната трансформация в една платформа, достъпна от всякакви устройства, имаща възможност да расте с нарастването на данните.

Разбира се при облачното счетоводство и дигитализацията съществуват и негативни страни, като една от тях е киберпиратство и кибератаки за източване или изтриване на данни. От друга страна, повсеместно е притеснението от влиянието на Индустрия 4.0 и внедряването на дигитализацията, вследствие на което счетоводството като професия може да е пряко засегнато по данни от годишен доклад на Асоциацията на професионалните счетоводители за 2016 г., според които 55% посочват, че през следващите 10-20 г. дигитализацията ще промени много счетоводната професия.

Киберзаплахата е потенциално обстоятелство, събития или действия, които биха могли да навредят, нарушат или да окажат неблагоприятно въздействие върху мрежовите и информационните системи, техните потребители и други лица.

Може би затова основният проблем при повсеместната дигитализация в бизнеса и счетоводството, като част от него е липсата на висока или сериозна сигурност за опазване на информацията от източване и нерегламентирано ѝ използване от хакери или други заинтересовани страни. Това прави наложително да се предприемат всички възможни предпазни средства и технологии за киберсигурност на информацията.

Киберсигурността включва предотвратяване, откриване, реагиране и възстановяване от киберинциденти. Инцидентите могат да бъдат преднамерени или не и да варират например от случайно оповестяване на информация до атаки на предприятия и критична инфраструктура, кражба на лични данни и дори намеса в демократичните процеси. Всички те могат да имат широкообхватни неблагоприятни последици за отделните хора, организациите и общностите.

Киберсигурността най-често представлява набор от процеси, практики и технически решения за защита на мрежите и информацията от цифрови атаки, които се увеличават ежедневно, което налага ангажирането и разработването на сложни решения за намаляване на риска за бизнеса, щети и финансови загуби.

Възможните кибератаки спрямо информация, отделно предприятие, или отделен човек може да са:

- злонамерен софтуер или шпиониращ софтуер и вируси, причиняващи вреди на компютри или мрежи, чрез изтриване на файлове, пароли, номера на сметки, изпращане на злонамерени файлове и т.н.

- рансъмуер, който атакува като атакува като злонамерен софтуер за шифроване на файлове, като ги прави недостъпни.

- социално инженерство, което използва доверието на хората, за да получи информация за акаунти и др.

- фишинга е вид социално инженерство, което използва имейли и съобщения, изглеждащи като от оригинален източник, за да убедят хората да им предоставят информация, или да щракнат върху непознатата връзка.

- вътрешни заплахи които идват от персонал, клиенти и др., които могат по-лесно да пробият системата и да причинят сериозни вреди и загуби.

Киберсигурността е много важна и нейното значение ще се увеличава, като дава сигурност за организациите и хората да работят онлайн и да предпазва информацията от недоброжелатели.

На този етап са познати няколко добри практики за киберсигурност, като:

- приемане и внедряване на стратегия за киберсигурност и защита-ZERO TRUST, която защитава хората и устройствата независимо къде се намират

- провеждане на редовни обучения по киберсигурност на целия персонал от специалисти

- въвеждане на процеси за киберсигурност, за редовно коригиране на софтуера и хардуера за намаляване на уязвимости

- редовни инвестиции в нови и съвременни решения са повишаване на защитата, използвани на ИИ и т.н.

В никакъв случай и никога не трябва да се успокояваме, че компютрите и счетоводните ни данни не са застрашени, заради което се предлага:

- по-често да променяме пароли и потребителски имена,

- да проверяваме имейла и адреса на подателя,

- да ограничаваме използването на чужди USB носители или с неясен произход,

- да инсталираме повече антивирусни програми,

-да архивираме редовно по-важните данни,
- да прилагаме ISO 27001:2022 - "Сигурност на информацията, киберсигурност и защита на поверителността. Системи за управление на сигурността на информацията – Изисквания" и др.

В тази посока сериозни мерки се предлагат и от ЕК при ЕС, откъдето бе приета новата **Директива (ЕС) 2022/2555 на Европейския парламент и на Съвета, или относно мерки за високо общо ниво на киберсигурност в Съюза** е законодателен акт, който има за цел да постигне високо общо ниво на киберсигурност в целия Европейски съюз. Директивата, наричана накратко **NIS 2**, заменя Директива (ЕС) 2016/1148 относно мерки за високо общо ниво на сигурност на мрежите и информационните системи в Съюза (NISD), считано от 18 октомври 2024 година.

Новата Директива разширява обхвата на приложение чрез добавяне на нови сектори въз основа на тяхната важност за икономиката и обществото и чрез въвеждане на ясни граници за размера на засегнатите субекти (всички средни и големи организации в избрани сектори попадат в обхвата на NIS 2). В същото време Директивата оставя известна гъвкавост на държавите членки да идентифицират по-малки субекти с висок профил на риск за сигурността.

Директива (ЕС) 2022/2555 определя основната рамка за мерките за управление на риска за киберсигурността и задълженията за докладване на инциденти със сигурността на информацията във всички сектори и дейности, които попадат в нейния обхват, за всяко средно и голямо предприятие (организации с численост на персонала над 50 служители или с годишен оборот над 10 млн. евро).

В обхвата на NIS 2 попадат и субекти, независимо от техния размер, като: телекомуникационни оператори, доставчици на удостоверителни услуги, доставчици на DNS (система за имена на домейни услуги), органи на публичната администрация и други. Всички тези субекти трябва да приведат дейността си в съответствие с изискванията на Директива (ЕС) 2022/2555. NIS 2 засяга и сигурността на веригите за доставки и взаимоотношенията с доставчиците, като изисква от отделните организации да управляват рисковете за киберсигурността във веригите за доставки и взаимоотношенията с доставчиците.

NIS 2 насърчава въвеждането на следните технологии за:

- принципи на нулево доверие (Zero trust);
- конфигуриране на устройства;
- управление на самоличността и достъпа;
- криптиране от край до край;
- използване на AI за откриването и предотвратяването на кибератаки и др.;

Освен възможните кибератаки и липса на сигурна киберсигурност за счетоводната информация според немалко специалисти в областта, дигитализацията има и други отрицателни последици.

Според Г. Кокинс и Солон, в публикацията им Разрушителното въздействие на цифровата революция върху счетоводството, „дигитализацията наред с множество положителни страни за счетоводството, предполага и последващи отрицателни такива, от които се очаква счетоводната професия да бъде принудена да се подготви за сериозни промени и реалност от изчезване при наличието на ускорена и разрушаваща се трансформация на цифровите технологии, наречена „цифрова революция“. Самото приемането на „цифрова трансформация“ поражда известна защита и опазване, което ще изисква от счетоводителите нови познания и по-широка компетентност относно новите технологии“.

Дори Г. Кокинс в публикацията от януари 2022г. нарича дигитализацията, ...“ускоряваща се и разрушителна трансформация на цифровите технологии., която потенциално може да повлияе неблагоприятно на организацията и ще замени работните места на служителите с компютри. Счетоводната професия трябва да се подготви за съществена промяна и заплахата за работните места в счетоводството“.

Дигиталната трансформация представлява голям потенциал, но също така поражда опасения, независимо че предоставя безценни подобрения на бизнеса, но също така може да бъде заплахата за сигурността на редица работни места.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ясно е че не може да изоставяме в развитието си, нито да се разграничаваме от цифровизацията и дигитализацията в която и да е област. Неизбежна е дигитализацията в счетоводството, както и за бизнеса и обществото въобще, но трябва да отчетем и не толкова положителните тенденции от нейното внедряване.

Дигиталното счетоводство и контрол в наши дни вече е една нова пазарна реалност, и при това не нова дума, а вече част от облачните технологии, които са в основата на трансформациите на бизнеса.

Наред с всички предимства които ни дава дигиталното счетоводство ние трябва да направим и невъзможното за защитата на информацията, за да не изоставяме от тези бързи и необратими промени в

развитието ни, наложени от дигитализацията и дигиталната трансформация. Наред с това трябва да се работи усилено за повишаване на компетенциите и знанията на счетоводителите в новите реалности, за да не се допусне „изчезването на тази професия.

ЛИТЕРАТУРА

- Динев М. (2015) „Контрол и регулиране в социалното управление“
Доклад „Digital Challengers“(2018) на консултантската компания "Маккинзи"
Илиев Пл. (2020) „Възможна ли е дигитализацията в одита“, Сборник доклади МНК 70г. ИИИ-БАН, 2020г. стр.812-820
Илиев Пл., (2023) „Съвременният контрол в ерата на дигитализация“
Лазарова В. (2019),„Дигитализация и дигитална трансформация в счетоводството“ -Икономически и социални алтернативи, бр.2,
Лазарова В. (2019) „Счетоводни информационни системи и дигитализация“- Сборник доклади конференция УНСС 2019г.стр.80-85
Петрова, П., (2018)“Индустрия 4.0 и счетоводството: предизвикателства и възможности“. Научни трудове на УНСС-2018
Станева В., (2021) „Формиране на финансовия резултат при специфични счетоводни решения“
Sean Stein Smith-(2017) Одит в сферата на интегрирано мислене-сп. Одит бр.2
Швааб Кл. , Ванхам П. (2021). Капитализъм на заинтересованите
https://digitalk.bg/new_technologies/2022/03/11/4313807_industriia_50_vreme_li_e/
<https://www.mi.government.bg/bg/themes/koncepciya-za-cifrova-transformaciya-na-balgarskata-industriya-industriya-4-0>